

KOYUN BARINAKLARININ HİJYENİ VE DEZENFEKSİYONU

Doç. Dr. Osman YÜREKLİTÜRK

Koyun çok yönlü yararlanılan bir hayvandır. Koyunun etinden, sütünden, yününden, derisinden ve gübresinden yararlanılır. Ayrıca koyun insan yaşamına en iyi ayak uydurmuş, uysal ve alçak gönüllü bir hayvandır. Atalarımız «Buğday ile koyun gerisi oyun» sözüyle koyun ve koyunculüğün önemini binlerce yıl önce dile getirmişlerdir.

Dünyada ve bir parçası olan ülkemizde hayvansal protein ihtiyacının gittikçe arttığı bir gerçektir. Hele ihracat seferberliğinde hayvan ve hayvansal ürünlerin önemli payı bulunduğu düşünüldüğünde ve de son istatistiklere göre koyun varlığımız küçümsenemeyecek rakamları gösterdiğine göre, koyunculuk üzerinde önemle durmak gerekmektedir. Bir yandan yüksek verimli koyun ırkları yetiştirirken, «ölenler ölür, kalan sağlar bizimidir», düşüncesini terkederek, sağlıklı koyun yetiştirmek için, sağlık sorunu üzerine önemle eğilmek gerekmektedir. Bu gün halkımızın büyük çoğunluğu hayvan sağlığı konusunda eğitilmeğe muhtaçtır. Hele işin koruyucu yönü halkımızca hiç düşünülmez. Bu güne kadarki görgülerimiz bunu doğrular niteliktedir.

Koyun barınaklarının hijyeni ve dezenfeksiyonu sağlıklı koyun yetiştiriciliği yönünden çok önem taşır. Bu gün hijyenik kurallara uyulmaması yönünden her yıl ölen hayvanların neden olduğu ekonomik kayıp milyarlarca lirayı bulmaktadır. Sağlık kurallarına uygun barınak yapmak, barınakları sık sık dezenfekte etmek, giriş ve çıkışların kontrolü, hasta ve ölen hayvanların sağlamlardan uzaklaştırılması, koruyucu aşılama ve paraziter ilaçlamaların zamanında ya-

pılması ve bütün bu konularda en yakın Veteriner teşkilâtı ile sık sık ilişki kurulması sağlıklı koyun yetiştiriciliği için zorunludur.

Canlı koyun postu termo - regülatör vazifesi gördüğü için, koyun ağıl, ahır veya barınaklarında ısının ayarlanması önemli bir problem teşkil etmemekle beraber, yeni doğan kuzular ve yeni kırılmış koyunların soğuk, yağış ve rüzgara karşı korunması gerekir. Ana rahminde 40° civarında sıcaklıkta belirli bir süre kalan ve o sıcaklığa alışan bir yavrunun çok farklı olan dış ortama çıkışında, birdenbire çok farklı ısıda bir ortamla karşılaşması, sağlık yönünden yavruyu olumsuz olarak etkiler. Ayrıca uterus (rahim) normal olarak steril bir organdır, yani hiç bir mikrop taşımaz. Ama dış ortam öyle değil, hele ahır ve barınak şartları mikroorganizmaların en çok faaliyet gösterdiği yerdir. O halde yapılacak iş, doğumu yaklaşan koyunlar, kapalı, hava bakımından korunmuş, ılık, dezenfekte edilmiş, yumuşak altlık taşıyan doğum yerine nakledilmeli ve hayvanlar burada doğumu yapmalıdır. Yeni doğan kuzular yukarıda saydığımız özellikleri taşıyan ayrı yerlere konmalıdır. Bu arada yeni doğan kuzuların göbekleri 2 - 3 cm uzunluğunda bağlanıp, fazlası kesilmeli ve kalan kısmı tentürdiyot veya gliserin iyodeye batırılmış bir pamuk ile tuşe edilmelidir. Bu basit ve önemsiz gibi görülürse de, sadece bu işlemin yerine getirilmeyişine bağlı olarak şekillenen hastalıklar sonucu önemli oranda ölümler görülür. Göbek enfeksiyonuna bağlı olarak şekillenen hastalıklar; Poliartiritis, septisemi ve karaciğer nekrobasillozisi gibi hastalıklardır. Yeni kırılan koyunlar da soğuk, rüzgar ve yağmurdan korunmalıdır. En az 8 - 10 gün ılık ve kapalı yerlerde barındırılmalıdır. Sağlıklı koyun yetiştiriciliği için koyun barınaklarının havalandırılmasının da iyi olması gerekir. Hiç bir hayvan türü fena havalandırılmış meskenlere kapatılmaktan koyunlar kadar müteessir olmaz.

Barınaklar normal şartlarda 2-3 ayda bir veya salgın hastalık görülmüşse, hastalık görülür görülmez dezenfektan ilaçlarla dezenfekte edilmelidir. Hayvan barınaklarını dezenfeksiyonu şu şekilde yapılır;

1. Gübre gibi organik maddeler çıkarılıp atılır. Çıkarılmadan önce toz ve hava aracılığı ile bulaşmayı önlemek için su veya bir dezenfektan solusyonla barınak zemini ıslatılır.

2. Duvarlar, tavan ve tahta malzemeler iyice fırçalanır. Eğer bir enfeksiyondan sonra ise yakılabilecek olanlar yakılır veya güneş ısılarının etkisine bırakılır.

3. Yemliklerde bulunan bütün yemler, bir enfeksiyon söz konusu ise, dışarı çıkarılıp yakılır veya hastalığa duyarlı olmayanlara yedirilir.

4. Barınağın zemini toprak ise 20-25 cm kazılarak atılır ve yeniden temiz toprak, kum v.s dökülür.

5. Barınakta bulunan her şey tazyikli sudan geçirilir. Daha sonra kaynar su veya içine soda katılmış sıcak su ile iyice fırçalanır.

6. Sonra uygun bir dezenfektan seçilerek uygulanır. Dezenfektan solusyon en iyisi tazyikli püskürtme şeklinde uygulanır. Dezenfektan eriyik içerisine bir miktar kireç eriyiği katılması nerelere tatbik edilip, nerelere edilmediğini göstermesi bakımından yararlıdır. Sıcak hazırlanan dezenfektanlar mikropları daha kolay öldüreceği için, bu duruma dikkat etmek gerekir. Ayrıca seçilecek dezenfektan ilacın kokusu ete ve süte geçmemelidir. Yine kullanılan dezenfektan ilaç kullananlar için zararlı olmamalı, eşya ve malzemelere zarar vermemelidir.

Sağlıklı bir koyun yetiştiriciliği için hasta hayvan ve kadavraların sağlıklı olanlardan uzaklaştırılması da önem taşır. Salgın hastalıktan ölen hayvanların kadvraları hastalıkları bulaştırıcı bir faktör olarak kalır. Kadavralarda bir çok hastalık etkeni uzun müddet canlılığını muhafaza eder. Salgın hastalıktan şüphelenildiğinde veya ani ölümlerle karşılaşıldığında hemen en yakın Veteriner Hekime haber verilmeli veya ölen hayvan taze olarak en yakın Veteriner Hekim ya da laboratuvara götürülmelidir. Ölen hayvanları (kadavra) eğer imha etmek gerekirse şu noktalara dikkat etmelidir.. ;

1. Ölen hayvanlar akar su içine veya yakınına bırakılmamalıdır.

2. Kadavralar hayvan gıdası olarak kullanılmamalıdır.

3. Kadavrular açıkta bırakılmamalıdır. Sinekler vasıtası ile başka yerlerde salgınlara neden olabilir.

4. Kadavrular gelişi güzel açılmamalıdır. Örneğin, ant-raks, yanıkara gibi enfeksiyonlarda etken ölen hayvanın kan ve dokularında fazlaca bulunduğundan ve daha dayanıklı olan spor şekline dönüşebildiğinden, bütün saha bu etkenlerle bulaşabilir. Bu bakımdan bu gibi kadavrular Veteriner Hekim kontrolünde ve kolay dezenfekte edilebilen bir yerde açılmalıdır.

5. Kadavruların en iyi imha yöntemi yakmadır. Bu işlem ya özel fırınlarda veya sahada özel çukurlar açılarak yapılır.

6. Kadavruların imhası gömülerek de yapılabilir. Bu işlem drenajı olmayan toprakta ve derin olarak yapılmalıdır. Yüksek gömülürse solucanlar spörları toprak yüzüne çıkarabilirler. Ayrıca çukura konduktan sonra, çukurları açabilen hayvanlara karşı kadavrayı yenmeyecek hale getirmek için kreosol veya fenol gibi fena kokulu bir dezenfektanı kadavra üzerine dökmekte yarar vardır. Sonra kadavranın üzeri taş, toprak, dikenle doldurularak çukur kapatılır.

Barınak hijyeni yönünden, dışarıdan giriş çıkışların kontrol edilmesi, hele yabancı hayvanların sürüye rastgele sokulmaması gerekir. Eğer yeni hayvan koymak gerekiyorsa 20 gün kadar ayrı bir yerde tutulması yerinde olur. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi bizde henüz tescilli ve sigortalı hayvancılık uygulaması yeterli düzeyde değildir. Bu konu üzerinde durup, tüm hayvanlara sağlıklı olduğunu bildiren tescil belgeleri tanziminin zorunlu kılınması, hayvan sağlığının kontrolü yönünden çok yararlı olacaktır,

Barınaklar yılda 2-3 defa bit, pire, kene gidi parazitlere karşı insektisit ilaçlarla ilaçlanmalıdır. Bu ilaçları seçerken ve uygularken prospektüsü dikkatlice okunmalı, hayvanlar için toksik olmamasına, kokusunun ete ve süte geçmemesine dikkat etmeli, ayrıca uygularken yemlere ve içecek sulara bulaşmamasına özen göstermelidir. Hayvanlar ilaçlanan barınaklara belirli bir süre sonra ve barınaklar havalandırıldıktan sonra sokulmalıdır. Koyunlarda ilk ve son baharda dış ve iç parazitlere karşı ilaçlanmalıdırlar. İlaçlamadan son-

ra atılan parazit ve yumurtaları ile barınaklardaki yemler ve sular ile, meraların kontamine olmaması için özen göstermelidir.

Buraya kadar kaydettiğimiz hijyenik kurallara ek olarak, koyunlarımızın sağlığını korumak için koruyucu aşılama-ya önem vermek gerekir. Bu konu üzerinde ileriki yazılarımızda ayrıca geniş olarak duracağız.

Sonuç olarak özetliyecek olursak, koyun barınaklarının sağlık kurallarına uygun olması için:

1. Barınaklar bilhassa yağmur ve rüzgardan korunmuş olmalıdır.
2. Yeni doğan kuzular en az 15-20 gün özel olarak hazırlanmış kapalı ve sıcak bölmelerde tutulmalıdır.
3. Yeni doğan kuzulara mutlaka ağız sütü içirilmelidir.
4. Yeni doğan kuzuların göbekleri 2 - 3 cm uzunlukta bağlanıp, fazlası kesilmeli ve tentürdiyot veya gliserin iode sürülmelidir.
5. Barınaklar 2 - 3 ayda bir, salgın hastalık görüldüğünde daha sık dezenfekte edilmelidir.
6. Koyunlar yılda iki defa dış ve iç parazitlere karşı ilaçlanmalıdır.
7. Barınaklara da zaman zaman paraziter ilaç uygulanmalıdır.
8. Koyunlar bulaşıcı hastalıklara karşı önceden aşılanmalıdır.
9. Ölen hayvanlar ve atık yavrular barınaktan hemen uzaklaştırılmalıdır. Bunlar dışarıda gelişigüzel yerlere atılmamalı, gerekirse yakılmalı veya gömülmelidir.
10. Herhangibir hastalık veya ölüm durumunda en yakın Veteriner teşkilatını haberdar etmelidir.

Bütün bu hijyenik önlemlerle birlikte, hayvanları her türlü hastalığa karşı güçlü kılabilmek için dengeli beslemek vitamin ve mineral maddeler yönünden rasyonlarda eksiklik olmamasına özen göstermek gerekir.